

Yayın Geliş Tarihi: 27.02.2023  
Yayına Kabul Tarihi: 19.10.2023  
Online Yayın Tarihi: 20.12.2023  
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1256977>

Dokuz Eylül Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi  
Cilt: 25, Sayı: 4, Yıl: 2023 Sayfa:1935-1968  
E-ISSN: 1308-0911

*Araştırma Makalesi*

## KİŞİLİK TIPLARI İLE BİREYSEL GİRİŞİMCİLİK YÖNELİMİ İLİŞKİSİ ÜZERİNDE GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİNİN ETKİSİ

Engin YURDASEVER\*

Canan YILDIRAN\*\*

### Öz

Araştırmada meslek yüksekokulu öğrencilerinin kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın özgünlüğü, analizlerin girişimcilik eğitim öncesi ve sonrası şeklinde gerçekleştirilmiş ve meslek yüksekokulu öğrencilerine uygulanmış olmasıdır. Bu araştırma sayesinde girişimcilik eğitiminin etkisi hakkında bilginin elde edilmesi ile alana katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Araştırmada girişimcilik dersi alan 194 öğrenciden hem yarıyıl başında hem de yarıyıl sonunda olmak üzere “tek grup ilk test ve son test tekniği” ile veri toplanmıştır. Kişilik tiplerini ölçmek için Rammstedt ve John (2007) tarafından geliştirilen beş faktör kişilik tipleri ölçeği ve bireysel girişimcilik yönelimini ölçmek için ise Bolton ve Lane (2012) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Araştırmada frekans, korelasyon ve regresyon analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Analizler sonucunda beş faktör kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi arasında -bazı alt boyutlar hariç olmak üzere- anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ek olarak ön test ve son test sonuçları karşılaştırıldığında girişimcilik eğitiminin kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisini -bazı alt boyutlar hariç olmak üzere- etkilemediği görülmüştür. Araştırma sonucunda meslek yüksekokullarında okutulan girişimcilik ders içeriklerinin, öğrencilerin girişimcilik yeteneklerini geliştirmeye ve yönelimlerini arttırmaya yönelik hazırlanmasına ve uygulamalı metotlara daha fazla ağırlık verilmesine gereklilik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Kişilik Tipleri, Girişimcilik, Girişimcilik Yönelimi, Girişimcilik Eğitimi.

*Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):*

Yurdasever, E. & Yıldırım, C. (2023). Kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (4), 1935-1968.

\* Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü, ORCID: 0000-0002-3853-2032, enginyurdasever@odu.edu.tr

\*\* Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, ORCID: 0000-0001-8245-197x, cananyildiran@karabuk.edu.tr

Bu araştırma için Ordu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 06.10.2022 tarih ve 2022-173 sayılı kararla etik kurul onayı alınmıştır.

## THE EFFECT OF ENTREPRENEURSHIP EDUCATION ON THE RELATIONSHIP OF PERSONALITY TYPES AND INDIVIDUAL ENTREPRENEURIAL ORIENTATION

### Abstract

*In the research, it was tried to determine the effect of entrepreneurship education on the relationship between personality types and individual entrepreneurial orientation of vocational school students. The originality of the research is that the analyzes were carried out before and after entrepreneurship education and applied to vocational school students. It is thought that this research will contribute to the field by obtaining information about the effect of entrepreneurship education. In the research, data were collected from 194 students who took entrepreneurship courses, both at the beginning of the semester and at the end of the semester, using the "single group pre-test and post-test technique". The five-factor personality types scale developed by Rammstedt and John (2007) was used to measure personality types, and the scale developed by Bolton and Lane (2012) was used to measure individual entrepreneurial orientation. Frequency, correlation and regression analysis methods were used in the research. As a result of the analyses, it was seen that there was a significant relationship between five factor personality types and individual entrepreneurial orientation, except for some sub-dimensions. In addition, when the pre-test and post-test results were compared, it was seen that entrepreneurship training did not affect the relationship between personality types and individual entrepreneurial orientation, except for some sub-dimensions. As a result of the research, it was concluded that entrepreneurship course contents should be prepared to develop students' entrepreneurial skills and increase their orientation, and that more emphasis should be given to applied methods.*

**Keywords:** Personality Types, Entrepreneurship, Entrepreneurial Orientation, Entrepreneurship Education.

### GİRİŞ

Girişimcilik, ülke ekonomileri açısından büyük önem taşıyan bir olgudur. Girişimcilik ayrıca ülkelerin genel sorunu olan işsizliğin ve etkilerinin azaltılabilmesi açısından önemli bir rol üstlenmektedir (Özdemir vd., 2018, s. 430). Girişimciliğin söz konusu olumlu etkilerini ele alırken aynı zamanda girişimci bireylerin hangi kişisel özelliklere sahip olduğunu ve girişimcilik eğitimlerinin bireyler üzerindeki etkilerini ele almak ve açıklamak da girişimcilik süreçlerinin daha iyi anlaşılması için bir katkı sağladığı düşünülmektedir.

Birçok çalışmada kişilik özellikleri, girişimcilik davranışlarının ve yöneliminin belirlenmesinde önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir (McClelland, 1987). Diğer yandan literatürde ele alınan pek çok kişilik özelliğinin girişimcinin kişiliğini açıklamada yetersiz kalmasından dolayı, psikometrik açıdan daha sağlıklı olacağı düşünülen beş faktör kişilik tiplerine yönelmiştir (Çetin & Varoğlu, 2009, s. 63). Girişimciliğin bireyin kişisel özellikleri ile yakından ilişkili olduğuna dair görüşlerin yanında girişimciliğin kişilikten bağımsız olarak öğrenilebilir bir disiplin olduğunu iddia eden birtakım çalışmalar da bulunmaktadır

(Waraich, 2012, s. 213). Girişimcilik eğitimi, kişilerin girişimci olabilmesini kolaylaştıran kişilik özelliklerinin ortaya çıkarılmasına, desteklenmesine ve geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Özdemir, 2016, s. 226).

Girişimcilik eğitimi lise, meslek yüksekokulları, üniversiteler ve işletme okulları gibi farklı seviyelerde çeşitli kuruluşlarda girişimcilik bilincini geliştirmeye yönelik dersler aracılığı ile kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu eğitimlerin bireylerin girişimcilik yönelimini ne düzeyde etkilediğine ilişkin daha fazla somut çalışmaya ihtiyaç bulunduğu söylenebilir. Dolayısıyla kuramsal altyapıya dayanarak kişilik özelliklerinin girişimcilik yöneliminin belirlenmesinde çok önemli bir değişken olması, girişimcilik eğitiminin ise daha çok diğer değişkenleri destekleyici bir özellik göstermesi nedeniyle araştırmada kişilik özellikleri bağımsız değişken girişimcilik eğitimi ise düzenleyici değişken olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda araştırma kapsamında öğrencilerin kişilik tiplerinin bireysel girişimcilik yönelimi üzerindeki etkisinin olup olmadığı ve bu etkide girişimcilik eğitiminin rolü araştırılmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın ilk bölümünde kişilik ve beş faktör kişilik modeli kavramları ve önemi detaylı bir şekilde incelenmektedir. Bu açıklamalardan sonra girişimcilik ve girişimcilik yönelimi kavramları tanımlanmakta ve yenilikçilik, proaktiflik, risk alma boyutları ele alınmakta olup, girişimcilik eğitiminin öneminden bahsedilmektedir. Ayrıca literatürde yapılmış olan çalışmalara da yer verilmektedir. Araştırmanın son bölümünde ise kişilik tiplerinin bireysel girişimcilik yönelimi üzerindeki etkisinde girişimcilik eğitiminin rolünün ortaya konulması amacı ile bir devlet üniversitesi bünyesinde yer alan meslek yüksekokulunda eğitim gören öğrencilerden anket aracılığı ile toplanan verilerin analizi gerçekleştirilmektedir. Beş-faktör kişilik tipleri Rammstedt ve John (2007); bireysel girişimcilik yönelimi Bolton ve Lane (2012) araştırmacılara ait olan ölçekler kullanılmıştır. Veriler ise istatistik paket programında analiz edilip, bulgular ve sonuçlar olarak ele alınacaktır.

## **KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

Araştırmanın kavramsal çerçeve başlığı altında ilk olarak kişilik kavramı ve beş faktör kişilik modeli literatüre dayalı olarak açıklanmıştır. Ardından girişimcilik ve girişimcilik yönelimi kavramları ile girişimcilik eğitimi konusu ele alınmış ve ilgili literatürden elde edilmiş bilgiler sistematik olarak açıklanmıştır.

### **Kişilik**

Psikologların ortak tanımına göre kişilik, bireylerin hem iç hem de dış çevresi ile kurmuş olduğu, diğer kişilerden de ayırt edici ve tutarlı olan bir ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 2015, s. 404). Burger (2006) kişiliği, bireylerin tutarlı davranış kalıpları ve iç süreçleri şeklinde tanımlamaktadır. Robbins ve Judge (2019, s. 137) kişilik özelliklerini, bireylerin davranışlarını tanımlayan ve sürekli olan özellikler olarak tanımlamaktadır. Carver ve Scheier'e (2000, s. 5) göre kişilik özellikleri bireyde davranış, düşünce ve duygu kalıpları oluşturmakta fakat aynı zamanda da dinamik bir özellik sergilemektedir. Kişilik özellikleri zamanla oluşmakta, bireyin

davranışlarının nedenlerini belirlemekte ve duygusal, davranışsal ve bilişsel olarak bir bütün olarak bireyin tarzını belirlemektedir (Mount vd., 2005, s. 448-449). Caprara vd. (2012) kişilerin uyarıcılara verdiği tepkilerin ve bu tepkilerin devamlılığının kişilik özelliklerini oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmacılar uzun yıllar boyunca hangi kişilik özelliklerinin ve kişilik tiplerinin insanlar hakkında bilgi vereceğine odaklanmışlardır. Literatürde bu araştırmalarda en fazla iki yöntemin yaygın olarak kullanıldığı kabul edilmiştir. Bu yöntemler ise Myers-Briggs Tip Göstergesi (MBTG) ve Beş-Faktör Kişilik Modelidir. Beş-faktör kişilik modelinde, çeşitli kişilik verilerinden faydalanılarak kişiliğin beş boyutu ortaya konulmuştur. Bu modeldeki her bir kişilik boyutu ise kendi çerçevesinde birbiri ile ilişkili özellikleri içermektedir (Burger, 2006). Bu araştırma kapsamında Beş-faktör kişilik modeli ele alınacağı için aşağıda model daha detaylı olarak incelenmiştir.

### **Beş-Faktör Kişilik Modeli**

Literatürde bireysel farklılıkların dünya dillerinde kodlanabileceği, sözcüklere dönüştürülebileceği ve bunların sonucunda ise bireylerin kişilik yapılarının sınıflandırılmasının mümkün olabileceği ifade edilmektedir (Tatlılıoğlu, 2014, s. 943). Kişilik özelliklerinin belirlenebilmesi tamamen mümkün olmasa da kişilik özelliklerinin tanımlanabilmesi için bir kapsam oluşturulabileceği ileri sürülmektedir (Somer, 1998). Bu çerçevede beş-faktör kişilik modeli en çok kullanılan sınıflandırmalardan biri olduğu belirtilmelidir.

Beş-faktör kişilik modeli, 1963 yılında Warren Norman tarafından yapılan bir araştırma sonucu geliştirilmiş olup, kişilik özelliklerinin hepsini bir arada toplayan aynı zamanda bu kişilik özelliklerini detaylı olarak açıklayan bir modeldir (Kaleli & Yalçın, 2021, s. 91). Beş-faktör kişilik modeli beş temel kişilik özelliğini içermektedir. Bu özellikler “dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nevrotiklik ve deneyime açıklık” olarak sınıflandırılmaktadır (Chamorro-Premuzic, 2014, s. 53-55). Modele ilişkin temel kişilik özellikleri sırası ile açıklanmaktadır.

*Dışadönüklük:* Bu kişilik özelliğine sahip bireyler, iddialı ve etkileyicidirler. Ayrıca ilişkilerde rahat olan, liderlik özelliğine sahip olan, problem çözebilen ve yenilikçi fikirlere sahip olan bireyler olarak nitelendirilmektedirler (Zopiatis & Constanti, 2012). Bunlara ilaveten yüksek seviyede hareketlilik hali, pozitif duygulara sahip olma, kendisine güven ve sosyalleşmeye yatkınlık söz konusudur (Chamorro-Premuzic, 2014, s. 55). Dışadönük olan bireylerin baskın, enerjik, arzulu ve konuşmayı seven kişiler oldukları ifade edilmektedir (Costa & McCrae, 2008).

*Uyumluluk:* Uyumlu olan bireylerin yardımsever, anlayışlı, dost, dürüst, aşırı duygusal, sıcakkanlı, fedakâr, hoşgörülü, ılımlı ve sosyal açıdan ise yararlı davranışlara eğilimli oldukları ifade edilmektedir (Chamorro-Premuzic, 2014, s. 57). Burger (2006), uyumlu kişilerin kibar, güven verici ve yumuşak kalpli olduklarını belirtmektedir. Costa ve McCrae (2008) bu özelliğin bireyler arasındaki uyumu değerlendiren bir özellik olduğunu ve bu tip kişilerin sempatik ve bağışlayıcı

olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bir bireyde düşük derecede uyumluluk söz konusu ise o bireyin çıkarıcı, şüpheli ve merhametsiz olabileceği belirtilmektedir.

*Sorumluluk:* Sorumluluk özelliği, başarmak için mücadele eden, öz disiplinli, proaktif ve sorumluluk bilinci yüksek olan kişilik özelliklerini kapsamaktadır. Sorumlu bireylerin işine karşı saygılı olduğu, organizasyon becerilerinin yüksek olduğu, kararlı ve üretken oldukları tespit edilmiştir (Chamorro-Premuzic, 2014, s. 57). Bacanlı vd. (2009) sorumlu olmayan bireyleri ise görev bilincinden uzak, dağınık, tembelliğe yatkın ve disiplinsiz olarak tanımlamaktadır.

*Nevrotiklik:* Nevrotiklik, öfke, kaygı, bunalım gibi negatif duyguların yaşanmasına yatkınlık olarak ifade edilmektedir. Nevrotik kişilik özelliğine sahip bireyler kaygı yaşamaya fazlasıyla yatkındır (Chamorro-Premuzic, 2014, s. 55). Bir bireyin nevrozlu olduğu yüksek derecede ise içe kapanıklık hali, kırılabilirlik, depresif haller gibi olumsuz duyguların yaşanması daha olasıdır (Costa & McCrae, 2008).

*Deneyime Açıklık:* Deneyime açık bireyler, zeki, analitik, kültürlü, bağımsız, hareketli, kendine özgü, açık fikirli, ilgi alanları geniş, doğal, cesur ve değişikliği seven kişiler olarak sınıflandırılmaktadır (Tatar vd., 2014). Chamorro-Premuzic (2014, s. 55) deneyime açıklık kişilik özelliğine sahip kişilerin vizyoner, yaratıcı, hayal gücü kuvvetli, davranışsal esnekliğe ve entelektüel merakla sahip olduğunu belirtmektedir.

Literatürde beş-faktör kişilik tiplerini ele alan ve uygulama alanı meslek yüksekokulları olan çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Örneğin Ünal vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada meslek yüksekokul öğrencilerinin internet sosyal ağ kullanım alışkanlıkları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ahmetoğulları ve Güneş (2017) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin sahip oldukları kişilik özellikleriyle mesleklerin geleceğine ve bakış açılarına olan etkileri incelenmiştir. Öz ve Yavuz (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada meslek yüksekokulu öğrencilerinin muhasebe mesleğine yöneliminde kişiliğin önemi incelenmiştir. Bitlisli vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada meslek yüksekokulu öğrencileri kapsamında beş-faktör kişilik özellikleri ile akademik güdülenme arasındaki ilişki incelenmiştir. Shook vd. (2003) ise kişilik özelliklerinin girişimcilik süreçlerindeki etkisini ele almıştır. Aşağıda çalışmanın bir diğer değişkeni olan girişimcilik konusu ele alınmış ve literatür özetine yer verilmiştir.

### **Girişimcilik**

Türk Dil Kurumu'nda girişim ve girişimci kavramları sırasıyla, “bir işe girişme, teşebbüs”, “üretim için bir işe girişen, kalkışan kimse, müteşebbis” olarak tanımlanmaktadır (TDK, e. t. 2022). Schumpeter ise girişimci olabilmek için yenilik unsurunu şart olduğunu ifade etmiştir. Buna göre bir birey, herhangi bir yenilik ortaya koyabiliyorsa o zaman girişimci olma özelliğine sahip olmaktadır. Schumpeter’ı takip eden diğer araştırmalar ise sadece yeniliğin değil, risk alma, proaktiflik ve rekabetçi olma gibi birçok özelliğin de girişimci olmak için önemli olduğunu vurgulamıştır (Odabaşı, 2005, s. 91).

Iyer (2016) girişimcilerin çevredeki riskleri analiz ederek fırsatlara çevirme ve mevcut fırsatları da fark edebilme yeteneğinden dolayı diğer kişilerden ayrıldığını ifade etmektedir. Tepe Küçüköğlü vd. (2020, s. 93) girişimcinin, yeni bir ürün ve hizmet için fırsatları araştıran ve bu süreçte risk alan kişi olduğunu belirtmektedir. Mueller ve Thomas (2001) girişimciliği bir fırsatı algılayabilme ve kullanabilme şeklinde tanımlamışlardır. Hisrich ve Peters (2002) girişimciliği, ekonomik, psikolojik, sosyolojik açıdan riskleri üstlenerek ortaya farklı bir değer koyabilme süreci şeklinde tanımlamışlardır. Ayrıca Guerrero vd. (2008, s. 35) girişimcilerde bulunan, kâr elde etme, bağımsız olma ve bireysel tatmin sağlama isteklerinin bireylerin ve işletmelerin ekonomik açıdan büyümeleri ve yenilik yapmaları üzerinde önemli bir güce sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ahmetoğlu vd. (2011, s. 1028-1029) girişimcilik kavramının bir dizi faaliyete ve davranışa atıfta bulunduğunu belirterek, literatürde en çok tekrarlanan temaların fırsatların tanınması, fırsatların kullanılması, risk alma, yenilik, değişim ve değer yaratma olduğunu ve bu girişimcilik görüşünün ise bireylerin kişiliğinin bir işlevi olduğunu ileri sürmektedir.

Literatürde yer alan araştırmalara göre girişimci kişilik özelliklerinin hangileri olduğu incelendiğinde Schumpeter (1935) yenilik, agresiflik ve geleceği görme; Lumpkin ve Dess (1996) özerklik, risk alma, proaktiflik, yenilikçilik, rekabet agresifliği; McClelland ve Burnham (1995) başarıma ve güç şeklinde sıralamıştır. Bolton ve Lane (2012) yenilikçilik, proaktiflik ve risk alma; Yüksel vd. (2015, s. 147) yenilikçilik, yüksek motivasyon, iletişim becerisi, zaman yönetimi, ikna yeteneği, takım çalışmasına yatkınlık ve vizyonerlik şeklinde sıralamışlardır. Derindağ (2018) tarafından ise başarı ihtiyacı, belirsizliklere karşı tolerans, yenilikçilik, kültür, risk alma eğilimi, pratik zekâ, kontrol odağı, yaratıcılık ve özgüven şeklinde belirtilmektedir.

Kişilik özelliklerinin bireylerin girişimcilik yönelimlerini ve davranışlarını belirlemede ve girişimciliğin tüm aşamalarında önemli bir sorumluluğa sahip olduğu belirtilmektedir (Derindağ, 2018, s. 3). Örneğin, Ören ve Bıçkes (2011, s. 84) tarafından yapılan bir araştırmada öğrencilerin kişilik özellikleriyle girişimcilik potansiyelleri incelenmiş olup aralarında anlamlı ilişkinin olduğu görülmüştür. Murugesan ve Jayavelu (2017) ise özellikle dışadönük kişilik özelliğinin girişimcilik için önemli olduğunu ifade etmektedir. Yine Berings vd. (2004) de girişimciliğe yönelimin dışadönük kişilik özelliği tarafından tahmin edilebildiğini belirtmektedir.

Kişilik özellikleri ile girişimcilik yönelimi arasındaki ilişkinin belirlenmesi hem teorik hem de pratik nedenlerden dolayı önemlidir. Çünkü belirli bir kişilik özelliğine sahip girişimciler, optimal bir girişimcilik yönelimine sahip olabilir ve bu eğilimin belirlenmesi hem bireysel boyutta hem de ülke ekonomisi boyutunda fayda sağlayabilir (Bonnett & Furnham, 1991).

### Girişimcilik Yönelimi

Uygun vd. (2012, s. 146) girişimcilik alanında yapılan araştırmaların üç döneme ayrıldığını ve bu dönemlerde öne çıkan ana faktörlerin ise kişisel özellikler, girişimci kişisel özellikler ve girişimcilik yönelimi olduğunu belirtmektedir. Lumpkin ve Dess (1996, s. 136) girişimciliğin pazara yeni bir giriş eylemini, girişimcilik yöneliminin ise pazara yeni bir giriş eylemini gerçekleştirmedeki istekliliği anlattığını vurgulamaktadırlar. Murugesan ve Jayavelu (2017) da benzer şekilde girişimcilik yöneliminin geliştirilmesi için bireyde başarıya ulaşma istekliliğinin olması gerektiğini belirtmektedir. Gupta vd. (2016) girişimcilik yönelimleri yüksek olan bireylerin doğal olarak yeniliklere, yaratıcı fikirlere ve risk almaya açık olduklarını ifade etmişlerdir. Bolton ve Lane (2012, s. 229) bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik, yenilikçilik ve risk alma boyutlarından oluştuğunu ileri sürmüştür. Bireysel girişimcilik yöneliminin bu alt boyutları aşağıda açıklanmıştır.

*Yenilikçilik:* Lumpkin ve Dess (2001) yenilikçilik için yeni ürün/hizmet sunarken yaratıcılığın, teknolojik açıdan liderliğin, yeni süreçleri geliştirmenin, araştırmanın ve geliştirmenin ve son olarak ise deneyin desteklenme derecesi şeklinde tanımlamaktadırlar. Bir işi yaparken alışılmışın dışında yeni yollar ve yöntemler aramadaki isteklilik, bireylerin yenilikçi olarak adlandırılmasında etkindir. Fakat bireylerin gerçekleştirdiği her yeni fikrin ya da yöntemin yenilikçilik olarak kabul edilmesi ise o yeniliğin başarılı olma derecesi ile ilişkilendirilmektedir. Akkuş vd. (2018) tarafından yapılan araştırmada dışa dönük kişilerin girişimcilik faaliyetleri üzerinde yenilikçilik alt boyutu aracılığı ile anlamlı etkisinin olduğu bulunmuştur.

*Proaktiflik:* Proaktivite kavramı, yeni ürünleri ya da hizmetleri rekabet ortamında öne çıkarabilmek ve değişim yaratabilmek için gelecekte olabilecek talepleri öngörerek hareket edilmesini kapsayan, ileriye dönük bir fırsat arayan bir bakış açısı olduğu söylenebilir (Lumpkin & Dess, 2001, s. 431). Frese ve Fay'a (2001) göre proaktif olan kişiler öncü oldukları için çevrelerini de etkilemektedir.

*Risk Alma:* Risk almak, yeni pazarlara girmek ve belirli olmayan sonuçlar için girişimde bulunmak olarak ifade edilmektedir (Lumpkin & Dess, 2001, s. 431). Ören ve Biçkes (2011, s. 84) tarafından gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin risk alma eğilimleriyle girişimcilik potansiyelleri arasında hem anlamlı hem de olumlu ilişki görülmüştür. Uygun vd., (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada girişimci adayların, girişimcilik eğilimi ile girişimcilik özellikleri ilişkisi incelenmiş olup, girişimcilik özelliklerinin sadece özgüven ve risk almaya anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bireylerin sahip oldukları risk alabilme becerilerinin girişimcilik açısından önemli bir fark yarattığı söylenebilir. Ercan ve Yıldırım'a (2021, s. 153) göre girişimcilik yönelimlerinin tespit edilmesi son derece önemlidir. Çünkü bu sayede hem bireyin kendisi hakkında hem de uzmanların bireyler hakkında bilgi sahibi olması mümkün olacaktır.

### **Girişimcilik Eğitimi**

Bireylerde girişimcilik yönelimini etkileyen en önemli unsurlardan birisinin eğitim olduğu ifade edilmektedir (Keleş vd., 2015, s. 115). Akın ve Demirel (2015) tarafından yapılan araştırmada eğitimin girişimciliğe yönelik algıları ve niyetleri etkilediği tespit edilmiştir. Yıldız ve Zehir'e (2019, s. 456-457) göre girişimcilik eğitimi bireylerin sadece yeteneklerini, potansiyellerini ve tutumlarını değil aynı zamanda planlı olmak, risk almak ve yenilikçi olmak gibi kişilik özelliklerini de geliştirmektedir. Girişimcilik eğitimi, lise, meslek yüksekokulları, üniversiteler gibi kurumlarda girişimcilik bilincini geliştirmeye yönelik derslerin bütününden oluşmaktadır. Ülkelerin ekonomilerinde girişimciliğin öneminin ve değerinin anlaşılmasıyla ve girişimciliğin doğuştan gelen bir yetenek olmadığına yönelik görüşlerin ön plana çıkmasıyla girişimcilik eğitimi konusunda daha fazla çalışma ortaya çıkmaya başlamıştır (Pazarcık, 2016, s. 143). Soylu ve Kepenek (2008, s. 461), girişimcilik eğitimi alan bireylerde yeni iş kurma yönelimlerinin ve kendi işlerine sahip olma istekliliğinin diğer bireylere göre daha yüksek olduğu belirtmektedirler.

Girişimcilik eğitiminin önemli olmasının başlıca sebeplerinden biri öğrencilerin gelecekte yapmayı düşündükleri girişimlerin başarı oranını arttırmasıdır (Yılmaz, 2014, s. 305). Girişimcilik eğitimi bireylerin mevcut potansiyelinin ortaya çıkmasına katkı sağladığı gibi onlara kendi işlerini kurma yolunda da destek sağlamaktadır. Girişimcilik eğitimi hem bireysel hem de çevresel faktörlerin bir arada ele alınmasını sağlamakta böylece girişimcilik yönelimine doğru bir ivme oluşmasına yol açmaktadır (Büyükyılmaz vd., 2015, s. 110). Gatewood vd. (1995, s. 385) girişimcilik eğitiminin, potansiyel bir girişimcinin gücünü tamamlayacak bilgi ve becerileri geliştirmek için kullanıldığını belirtmektedir. İpçioğlu ve Taşer (2009, s. 14) mevcut girişimcilik potansiyelinin girişimcilik eğitimleri ile ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedir. von Graevenitz vd. (2010) tarafından yapılan araştırmada ise girişimcilik eğitiminin girişimcilik niyeti üzerine pozitif etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Diğer eğitim kademelerinden farklı olarak yükseköğretim kurumlarında eğitim görmekte olan öğrenciler potansiyel girişimci adayları olarak görülmektedir. Guerrero vd. (2008) tarafından yapılan araştırmada çoğu üniversite öğrencisinin yeni bir işletme kurmayı arzu ettikleri tespit edilmiştir. Benzer şekilde Patır ve Karahan (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada girişimcilik eğitimi almış olan öğrencilerin kendilerine ait olan iş yerlerini açma fikrine daha olumlu baktıkları görülmüştür. Arslan'a (2002, s. 2) göre yükseköğrenim görmüş gençler girişimcilik açısından daha avantajlı konumdadır. Üniversite öğrencilerine ileride ihtiyaç duyacakları girişimcilik bilgisi sağlanıldığında girişimci faaliyetler daha fazla teşvik edilmiş olacaktır (Chen & Lai, 2010, s. 10). Bu kapsamda girişimcilik eğitimleri aracılığıyla girişimci kişilik özellikleri geliştirilebileceği gibi, öğrencilerin girişimcilik yarışmalarına veya çalıştaylara katılmaları teşvik edilerek başarı ve yenilik için çalışan öğrenciler yetiştirilebilir.



Türkiye’de girişimcilik eğitimi 2000’li yılların başından itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır (Pazarcık, 2016, s. 143). Amerika’da ve Avrupa’da girişimcilik eğitimi daha erken okul dönemlerinde verilirken Türkiye’de ise yaygın olarak fakülte ve meslek yüksekokulu seviyesinde yer almaktadır (Yelkikalan vd., 2010, s. 56). Koe’ye (2016) göre yükseköğrenim kurumlarının girişimcilik eğitimi müfredatlarını tasarlarlarken çok dikkatli olmak gerekmektedir. Bu kapsamda özellikle öğrencilerin girişimcilik yönelimlerini ve yeteneklerini geliştirmeye ve girişimcilik niyetlerini artırmaya odaklanılmalıdır. Özellikle girişimcilik eğitimlerinin uygulamalı olarak yapılması öğrenciler açısından çok daha faydalı olmaktadır (Tağraf & Halis, 2008). Caird’e (1992, s. 8) göre takım çalışması, iletişim, liderlik gibi becerilerin geliştirilmesine yönelik eğitim içerikleri, girişim okulları projesi, yetenek için eğitim hareketleri, yükseköğrenimde girişimin girişimi gibi farklı konseptlerde de girişimcilik eğitimlerine yönelik faaliyetler gerçekleştirilebilir. Etkili girişimcilik eğitimleri sayesinde, girişimcilik faaliyetlerinin sayılarında ve çeşitliliğinde artış, daha fazla girişimci başarı hikâyesi, iş kurma anlayışına sahip nüfusta artış ve yaratıcı/eleştirel düşünmenin geliştirilmesi mümkün hale gelmektedir (Waraich & Sharma, 2012, s. 3-4).

Literatürde girişimcilik eğitimi ile girişimcilik yönelimi arasındaki ilişkileri ele alan araştırmalarda da önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Yıldız ve Zehir (2019) tarafından yapılan araştırmada girişimcilik yönelimlerinin girişimcilik eğitiminden sonra anlamlı şekilde arttığı tespit edilmiştir. Lorcu ve Erduran (2016) tarafından yapılan çalışmada girişimcilik eğitimi almış olan öğrencilerin, girişimcilik eğitimi almamış olan öğrencilere kıyasla girişimciliğe ait faaliyetlerde bulunma isteklerinin daha üst düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Soylu vd. (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada girişimcilik eğitiminin öğrencilerin girişimcilik yönelimlerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Doğan (2015) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin girişimcilik dersindeki başarı seviyeleri ile girişimcilik niyetleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Uygun ve Güner (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise girişimcilik eğiliminin gelişmesinde girişimcilik eğitiminin rolü incelenmiş olup, girişimcilik eğitimiyle girişimcilik eğilimi arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ek olarak, yazarlar, bireylerin girişimcilik eğitimi ile girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişkinin daha sağlıklı anlaşılabilmesi için gerçekleştirilen bu araştırmada olduğu gibi girişimcilik eğitimi öncesinde ve sonrasında ayrı analizlerin yapılmasının ve sonuçlarının karşılaştırılmasının daha önemli olduğunu belirtmektedirler.

Bu araştırmada meslek yüksekokullarındaki öğrencilerin araştırmaya dâhil edilmesinin temel sebebi, ilgili öğrencilerin girişimciliğe olan yönelimlerinin lisans düzeyindeki üniversite öğrencilerinden daha yüksek olduğunun iddia edilmesinden kaynaklanmaktadır (Rençber, 2019, s. 179). Ayrıca görüldüğü üzere literatürde kişilik özellikleri-girişimcilik yönelimi veya girişimcilik eğitimi-girişimcilik yönelimi ilişkisini ele alan çalışmalar bulunmasına karşın “kişilik özellikleri, girişimcilik yönelimi ve girişimcilik eğitimi” değişkenlerini birlikte ele alan ve

bunun için eğitim öncesi ve sonrası verileri birlikte kullanan bir çalışmaya rastlanmadığı söylenebilir.

## YÖNTEM

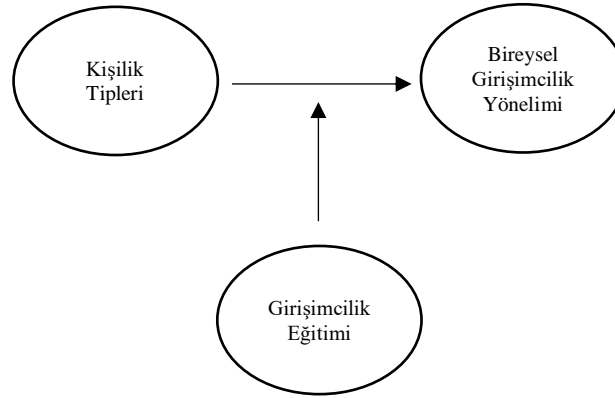
### Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, meslek yüksekokullarında okutulan girişimcilik dersinin, öğrencilerin kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi üzerindeki etkisinin olup olmadığını ortaya koymaktır. Bir başka ifade ile öğrencilerin girişimcilik eğitimi almadan önce ölçülen kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi üzerinde etkisi ile girişimcilik eğitiminden sonra bu ilişkinin anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Bu amaçla araştırmanın ilk bölümünde girişimcilik dersi almadan önce öğrencilerin kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi ölçülmüştür. İkinci bölümde ise bir yarıyıl boyunca girişimcilik dersi alan aynı katılımcıların kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi ölçülmüştür ve elde edilen sonuçlar ise karşılaştırılarak girişimcilik eğitiminin alınmasının bir farklılık oluşturup oluşturmadığı incelenmiştir.

### Araştırma Modeli ve Hipotezler

Araştırmanın amacı çerçevesinde kişilik tipleri, bireysel girişimcilik yönelimi ve girişimcilik eğitimi değişkenlerini içeren bir model oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında oluşturulan model Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli



Araştırmada nicel araştırma deseni uygulanmıştır. Nicel araştırma deseni içerisinde ise deneme öncesi deneysel modellerden biri olan “tek grup ön test - son test modeli” kullanılmıştır. “Tek grup ön test - son test modeli”nde, önceden belirlenmiş olan bir gruba ön test uygulandıktan sonra işlem gerçekleştirilir (bu çalışmada işlem deneme öncesi girişimcilik dersinin yarıyıl boyunca okutulmasıdır) ve daha sonra aynı gruba son test uygulanmaktadır. Ön ve son test farklı zaman

dilimlerinde uygulanan aynı testler olarak bilinmektedir (Karasar, 2000). Bu modelde ön test ile son test arasındaki fark incelenerek okutulan girişimcilik dersinin etkisi ölçülmektedir. Araştırmada kullanılan anket ilk olarak yarıyıl başında, girişimcilik dersine kaydolun 194 öğrenciye ön test olarak uygulanmıştır. Ardından yarıyıl sonunda girişimcilik dersini almış aynı öğrenci grubuna yine aynı anket formu son test olarak uygulanmıştır. Anket, katılımcılara gönüllülük esasına göre yüz yüze uygulanmıştır. Katılımcıların cevapları doğrultusunda sahip olunan ön test ve son test verileriyle istatistiki analizler yoluyla karşılaştırılarak öğrencilerin aldıkları girişimcilik eğitiminin rolü test edilmiştir.

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'ndaki öğrencilerin kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisini tespit etmeyi amaçlayan araştırma çerçevesinde oluşturulmuş olan sorulara cevaplar aranmaktadır. Araştırmanın soruları şu şekildedir:

- Öğrencilerin kişilik tipleri ile girişimcilik yönelimi arasında ilişki var mıdır?
- Öğrencilerin almış oldukları girişimcilik eğitiminin kişilik tipleri ile girişimcilik yönelimi ilişkisi üzerinde etkisi var mıdır?

Araştırma soruları doğrultusunda oluşturulan araştırma hipotezleri ise aşağıdaki gibidir:

**H<sub>1</sub>**: Kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1a1</sub>**: Kişilik tiplerinin **dışa dönüklük** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1a2</sub>**: Kişilik tiplerinin **dışa dönüklük** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1a3</sub>**: Kişilik tiplerinin **dışa dönüklük** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1b1</sub>**: Kişilik tiplerinin **uyumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1b2</sub>**: Kişilik tiplerinin **uyumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1b3</sub>**: Kişilik tiplerinin **uyumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1c1</sub>**: Kişilik tiplerinin **sorumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1e2</sub>**: Kişilik tiplerinin **sorumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1e3</sub>**: Kişilik tiplerinin **sorumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1d1</sub>**: Kişilik tiplerinin **nevrotiklik** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1d2</sub>**: Kişilik tiplerinin **nevrotiklik** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1d3</sub>**: Kişilik tiplerinin **nevrotiklik** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1e1</sub>**: Kişilik tiplerinin **deneyime açıklık** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1e2</sub>**: Kişilik tiplerinin **deneyime açıklık** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>1e3</sub>**: Kişilik tiplerinin **deneyime açıklık** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

**H<sub>2</sub>**: Kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2a1</sub>**: Kişilik tiplerinin **dışa dönüklük** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2a2</sub>**: Kişilik tiplerinin **dışa dönüklük** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2a3</sub>**: Kişilik tiplerinin **dışa dönüklük** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2b1</sub>**: Kişilik tiplerinin **uyumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2b2</sub>**: Kişilik tiplerinin **uyumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2b3</sub>**: Kişilik tiplerinin **uyumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2c1</sub>**: Kişilik tiplerinin **sorumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2e2</sub>**: Kişilik tiplerinin **sorumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2e3</sub>**: Kişilik tiplerinin **sorumluluk** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2d1</sub>**: Kişilik tiplerinin **nevrotiklik** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2d2</sub>**: Kişilik tiplerinin **nevrotiklik** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2d3</sub>**: Kişilik tiplerinin **nevrotiklik** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2e1</sub>**: Kişilik tiplerinin **deneyime açıklık** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **yenilikçilik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2e2</sub>**: Kişilik tiplerinin **deneyime açıklık** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **proaktiflik** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

**H<sub>2e3</sub>**: Kişilik tiplerinin **deneyime açıklık** alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin **risk alma** alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır.

### **Araştırmanın Evreni ve Örneklemi**

Araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim-öğretim yılı ilk yarısında Ordu Üniversitesi bünyesinde bulunan Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda girişimcilik dersine kaydolmuş 6 farklı programdaki 327 öğrenci oluşturmaktadır. Evren içerisinde örneklem seçimi için seçkisiz olmayan örneklem yöntemleri içerisinde yer alan ve amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan kolayda örneklem tekniği kullanılmıştır. Araştırma için seçilen örnekleme yöntemi ile araştırmacıya hem yakın hem de erişilmesi kolay olan durum seçilmektedir. Kolayda örneklem tekniği, çoğunlukla araştırma kapsamında diğer yöntemlerin kullanılabilme olasılıklarının olmadığı durumlar da söz konusu olmaktadır (Gürbüz & Şahin, 2017, s. 132). Bu tekniğin seçilmiş olmasına rağmen örneklemin evreni temsil gücünün artırılabilmesi için evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak ders kaydı yaptırıp, çeşitli sebeplerden dolayı derse devam etmeyen öğrencilerden veriler

toplanamamıştır. Ayrıca derse kaydolduğu halde yönetmelikte yer alan %70'lik devam zorunluluğunu yerine getirmemiş öğrenciler son test uygulamasına dâhil edilmemiştir. Bu doğrultuda seçilen evrenin tamamına ulaşılammış olup, 194 öğrenciden veriler temin edilmiştir.

### **Veri Toplama ve Analiz Yöntemi**

Araştırmanın amacı çerçevesindeki veriler anket yöntemiyle toplanmış olup, anket formunda ise 3 bölüm bulunmaktadır. Anket formu sırası ile demografik değişkenlerden (6), beş-faktör kişilik tipleri ölçeğinden (10), bireysel girişimcilik yönelimi ölçeğinden (10) oluşmaktadır. Öğrencilerin beş faktör kişilik tiplerini belirlemek için Rammstedt ve John (2007) tarafından oluşturulmuş olup, Türkçe diline uyarlaması Horzum vd. (2017) tarafından gerçekleştirilmiş olan araştırma ölçeği kullanılmıştır. Beş-faktör kişilik tipleri ölçeği 10 soru ifadesinden oluşmakta olup, 5 alt boyutu kapsamaktadır ve beşli likert tipindedir. Alt boyutları ve soru sayıları şu şekildedir: dışa dönüklük (2), uyumluluk (2), sorumluluk (2), nevrokliklik (2), deneyime açıklık (2). Katılımcıların girişimcilik yönelimlerinin belirlenmesi için Bolton ve Lane (2012) tarafından oluşturulmuş, Türkçe diline uyarlaması ise Ercan ve Yıldiran (2021) tarafından gerçekleştirilmiş ölçek kullanılmıştır. Girişimcilik yönelimi ölçeği 10 sorudan oluşmakta olup, 3 alt boyutu kapsamaktadır ve beşli likert tipindedir. Risk alma (3), yenilikçilik (4), proaktiflik (3) soru ifadesinden oluşmaktadır. Anket formu oluşturulduktan sonra ölçeklerin etik yönden uygunluğuna ilişkin izin Ordu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 06.10.2022 tarih ve 2022-173 sayılı kararı ile alınmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerliliklerini ve güvenilirliklerini test etmek amacı ile Doğrulamalı Faktör Analizi uygulanmış olup, Cronbach's Alpha ( $\alpha$ ) değerleri hesaplanmıştır. Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımlarının belirlenmesi amacı ile frekans analizi uygulanmıştır. Kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi arasındaki ilişkinin düzeyini ve yönünü ölçebilmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Daha sonra girişimcilik dersi alan aynı katılımcıların kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi arasındaki ilişkiye ait düzey ve yön tespiti için regresyon analizi yapılmıştır. Son olarak ise "ön test ve son test" yapılarak elde edilen iki analiz sonuçları karşılaştırılıp bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma kapsamında yapılan bu testler AMOS 21.0 ve İstatistik Paket Programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

### **BULGULAR**

Çalışmanın bulgular başlığında öncelikli olarak öğrencilerin demografik değişkenlere göre dağılımları analiz edilmektedir. Sonrasında araştırmada kullanılan beş-faktör kişilik tipleri ve bireysel girişimcilik yönelimi ölçeklerinin geçerliliklerine ve güvenilirliklerine ait sonuçlar değerlendirilmektedir. Bu bulguların incelenmesinin ardından katılımcıların beş-faktör kişilik tiplerinin ve bireysel girişimcilik yöneliminin ortalamalarına, standart sapmalarına ve korelasyon değerlerine ilişkin bulgulara yer verilmektedir. Ayrıca, çalışmanın hipotezlerini test

etmek amacı ile uygulanan korelasyon analizi, regresyon analizi ve ön test-son test sonuçları da yer almaktadır.

### Demografik Değişkenlere Ait Bulgular

Araştırma kapsamında ilk olarak katılımcıların demografik değişkenlere göre dağılımları özetlenmiştir. Katılımcılara ilişkin cinsiyet, yaş, program adı, iş deneyimi ve iş fikri olup olmadığı, ailede girişimcinin bulunup bulunmadığına dair dağılımlar Tablo 1’de yer almaktadır.

**Tablo 1.** Katılımcıların Demografik Değişkenlerine İlişkin Dağılımları

Değişken	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kadın	108	55,7
	Erkek	86	44,3
Yaş	18-19	56	28,9
	20-21	108	55,7
	22-23	20	10,3
	24 ve üzeri	10	5,2
Program Adı	Aşçılık	32	16,5
	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	32	16,5
	İşletme Yönetimi	39	20,1
	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	43	22,2
	Turizm ve Otel İşletmeciliği	22	11,3
	Yerel Yönetimler	26	13,4
İş deneyiminiz var mı?	Evet	135	69,6
	Hayır	59	30,4
İş fikriniz var mı?	Evet	155	79,9
	Hayır	39	20,1
Ailede girişimci var mı?	Evet	80	41,2
	Hayır	114	58,8
<b>TOPLAM</b>		<b>N=194</b>	<b>%100</b>

Tablo 1’de görüldüğü üzere kadın katılımcılarının (%55,7) oranı, erkek katılımcıların (%44,3) oranından daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca en fazla katılım sağlayan yaş aralığının 20-21 yaş arası (%55,7) olduğu görülmektedir. Katılımcılar program bazında değerlendirildiğinde ise en fazla katılımın Muhasebe ve Vergi Uygulamaları programı (%22,2) ile İşletme Yönetimi programı (%20,1) olduğu görülmektedir. Katılımcılara yöneltilen “herhangi bir iş deneyiminiz (staj dahil) var mı?” sorusuna evet yanıtı verenlerin oranı %69,6, “ileride hayata geçirmeyi düşündüğünüz bir iş fikriniz var mı?” sorusuna evet yanıtı verenlerin oranı %79,9 ve son olarak “ailenizde girişimci (kendi işini kurmuş) kişi ya da kişiler var mı?” sorusuna hayır yanıtı verenlerin oranı ise %58,8 olarak öne çıktığı görülmektedir.

### Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Araştırmada kullanılmış olan ölçeklerin araştırma modelini geçerli bir şekilde ölçebildiğini ortaya koymak için yapı geçerliliği test edilmiştir. Yapı geçerliliğini test etmek amacıyla Beş-Faktör Kişilik Tipleri ve Bireysel Girişimcilik Yönelimi ölçekleri için ayrı ayrı doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

Beş-faktör kişilik tipleri ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ise uyum iyiliğine ilişkin kriterlerden  $\chi^2/df$  değerinin 1,770; RMR değerinin 0,090; GFI değ. 0,957; NFI değ. 0,855; IFI değ. 0,931; CFI değ. 0,926; RMSEA değ. 0,063 olduğu bulunmuştur. Elde edilen değerler incelendiğinde uyum iyiliği kriterlerine göre  $\chi^2/df$  ve GFI değerlerinin iyi uyum; RMR, NFI, IFI, CFI ve RMSEA değerlerininse kabul edilebilir uyum (Yaşlıoğlu, 2017; Çokluk vd., 2012, s. 272) gösterdiği belirtilebilir. Ayrıca ölçeğe ilişkin faktör yük değerlerinin 0,353 ile 0,778 arasında değiştiği görülmüştür. Analiz sonuçları doğrultusunda Beş Faktör Kişilik Tipleri ölçeğinin orijinal kısa versiyonunda olduğu gibi on madde ve beş faktör yapısının doğrulandığını söylemek mümkündür. Bireysel girişimcilik yönelimi ölçeği için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda da uyum iyiliğine ilişkin kriterlerden  $\chi^2/df$  değerinin 1,750; RMR değerinin 0,052; GFI değ. 0,943; NFI değ. 0,888; IFI değ. 0,949; CFI değ. 0,947; RMSEA değ. 0,062 olduğu bulunmuştur. Elde edilen değerler incelendiğinde uyum iyiliği kriterlerine göre  $\chi^2/df$  ve GFI değerlerinin iyi uyum; RMR, NFI, IFI, CFI ve RMSEA değerlerininse kabul edilebilir uyum (Yaşlıoğlu, 2017; Çokluk vd., 2012, s. 272) gösterdiği belirtilebilir. Ayrıca ölçeğe dair faktör yük değerlerinin 0,575 ile 0,715 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Analiz sonuçları doğrultusunda Bireysel Girişimcilik Yönelimi ölçeğinin on madde ve üç faktörlü yapısının doğrulandığını söylemek mümkündür.

Ölçeklerin yapı geçerliliklerinin doğrulanmasından sonra ölçeklere ilişkin güvenilirlik analizlerine geçilmiştir. Güvenilirlik analizi kapsamında Beş-Faktör Kişilik Tipleri ölçeğe ait alt boyutlarının Cronbach's Alfa güvenilirlik katsayıları; "dışadönüklük" 0,713; "uyumluluk" 0,522; "sorumluluk" 0,562; "nevrotiklik" 0,638 ve "deneyime açıklık" 0,702 olarak ölçülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre ölçeğe ait "uyumluluk ve sorumluluk" alt boyutlarının orta düzeyde güvenilir, "dışadönüklük, nevrotiklik ve deneyime açıklık" alt boyutlarının ise iyi düzeyde güvenilir (Alpar, 2014) olduğu söylenebilir.

Güvenilirlik analizi kapsamında Bireysel Girişimcilik Yönelimi ölçek boyutlarının Cronbach's Alfa güvenilirlik katsayıları ise risk alma 0,656; yenilikçilik 0,820 ve proaktiflik 0,796 olarak ölçülmüştür. Bu sonuçlara göre ölçeğe ait "risk alma ve proaktiflik" alt boyutlarının iyi düzeyde güvenilir, "yenilikçilik" alt boyutunun ise yüksek düzeyde güvenilir (Alpar, 2014) olduğu söylenebilir.

### Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçeklerin yapı geçerliliklerinin doğrulanması ve güvenilirliklerinin test edilmesinden sonra tanımlayıcı istatistikler ortaya konulmuştur. Bu kapsamda Beş-Faktör Kişilik Tipleri ile Bireysel Girişimcilik Yönelimi alt boyutlarına ilişkin ortalama, standart sapma ve korelasyon değerleri Tablo 2'de yer almaktadır.

**Tablo 2.** Girişimcilik Eğitimi Almadan Önce Katılımcıların Beş Faktör Kişilik Tipleri ve Bireysel Girişimcilik Yönelimi Alt Boyutlarına İlişkin Ort., S. S. ve Korelasyon Değerleri



	$\bar{X}$	S.S.	Dışadönüklük	Sorumluluk	Uyumluluk	Nevrotiklik	Deneyime Açıklık	Risk Alma	Yenilikçilik	Proaktiflik
Dışadönüklük	3,70	,999	1,00							
Sorumluluk	3,94	,869	0,343**	1,00						
Uyumluluk	3,82	,817	0,067	0,404**	1,00					
Nevrotiklik	3,06	1,04	-0,249**	-0,132	-0,039	1,00				
Deneyime Açıklık	3,51	,856	0,253**	0,217**	0,030	-0,080	1,00			
Risk Alma	3,53	,844	0,422**	0,414**	0,175*	-0,154*	0,195**	1,00		
Yenilikçilik	3,81	,705	0,388**	0,393**	0,188**	-0,169*	0,322**	0,601**	1,00	
Proaktiflik	3,82	,771	0,314**	0,389**	0,320**	-0,095	0,275**	0,300**	0,479**	1,00

N: 194; p<0,01;  $\bar{X}$ : Ortalama; SS: Standart Sapma

\* 0,05 düzeyinde anlamlı

\*\* 0,01 düzeyinde anlamlı

Tablo 2 incelendiğinde en yüksek ortalama değer (3,94) kişilik tiplerinin alt boyutu olan sorumluluk alt boyutuna aittir. En düşük ortalama değeri (3,06) ise kişilik tiplerinin alt boyutu olan nevroitiklik alt boyutuna aittir. Ayrıca bireysel girişimcilik yönelimi alt boyutlarına ilişkin ortalama değerlerin 3,53 ile 3,82 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerler katılımcıların ortalamanın üstünde bireysel girişimcilik yönelimine sahip olduğunu göstermektedir.

Yine Tablo 2 incelendiğinde, korelasyon analizi sonucunda beş-faktör kişilik tiplerinin alt boyutları ile bireysel girişimcilik yönelimi alt boyutları arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buradaki tek istisna nevroitiklik ile proaktiflik arasında anlamlı ilişki bulunamamasıdır. Ayrıca karşılıklı ilişkiler incelendiğinde nevroitiklik alt boyutunun risk alma ve yenilikçilik boyutları ile negatif yönlü ve düşük düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durumun nevroitik kişilik özelliğinin bir sonucu olduğu açıktır. Çünkü nevroitik bireyler daha içine kapanık ve depresif duyguları baskın olan bireylerdir (Costa & McCrae, 2008). Yüksek düzeyde kaygı ve güvensizlik yaşayan nevroitik kişilikli bireylerin girişimcilik gibi doğasında belirsizlik ve risklerin olduğu bir konuda başarılı olmasının diğer bireylere göre daha güç olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Katılımcıların bir dönem boyunca girişimcilik eğitimi almalarından sonra uygulanan aynı ankete göre tanımlayıcı istatistikler bir kez daha raporlanmıştır. Buna göre girişimcilik eğitiminden sonra uygulanan aynı anketten elde edilen yeni veriler doğrultusunda Beş-Faktör Kişilik Tipleri ile Bireysel Girişimcilik Yönelimi alt boyutlarına ilişkin ortalama, standart sapma ve korelasyon değerlerine Tablo 3'te yer verilmektedir.

**Tablo 3.** Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Katılımcıların Beş Faktör Kişilik Tipleri ve Bireysel Girişimcilik Yönelimi Alt Boyutlarına İlişkin Ort., S. S. ve Korelasyon Değerleri

	$\bar{X}$	S.S.	Dışadönüklük	Sorumluluk	Uyumluluk	Nevrotiklik	Deneyime Açıklık	Risk Alma	Yenilikçilik	Proaktiflik
Dışadönüklük	3,83	1,00	1,00							
Sorumluluk	3,89	,954	0,310**	1,00						
Uyumluluk	3,79	,748	0,098	0,389**	1,00					
Nevrotiklik	2,98	,821	-0,191**	-0,190**	-0,112	1,00				
Deneyime Açıklık	3,39	,868	0,230**	0,263**	0,277**	-0,127	1,00			
Risk Alma	3,60	,807	0,289**	0,311**	0,185*	-0,087	0,418**	1,00		
Yenilikçilik	3,75	,794	0,383**	0,390**	0,299**	-0,060	0,458**	0,674**	1,00	
Proaktiflik	3,86	,834	0,247**	0,447**	0,369**	-0,169*	0,415**	0,531**	0,695**	1,00

N: 194; p<0,01;  $\bar{X}$ : Ortalama; SS: Standart Sapma

\* 0,05 düzeyinde anlamlı

\*\* 0,01 düzeyinde anlamlı

Tablo 3 incelendiğinde en yüksek ortalama değeri (3,89) kişilik tiplerinin alt boyutu olan sorumluluk alt boyutuna aittir. En düşük ortalama değeri (2,98) ise kişilik tiplerinin alt boyutu olan nevroitiklik alt boyutuna aittir. Bu değerler girişimcilik eğitimi almadan önce yapılan analizde de aynı şekilde sonuçlanmıştır. Ayrıca bireysel girişimcilik yönelimi alt boyutlarına ilişkin değerlerin 3,60 ile 3,86 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerler eğitimden sonra da katılımcıların ortalamasının üstünde bireysel girişimcilik yönelimine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca bireysel girişimcilik yönelimi alt boyutlarına ilişkin ortalama değerler girişimcilik eğitimi almadan önce yapılan analizle karşılaştırıldığında 0,05 gibi anlamlı sayılamayacak küçük bir artış göstermiştir.

Yine Tablo 3 incelendiğinde girişimcilik eğitimden sonra yalnızca nevroitiklik ile bireysel girişimcilik yönelimi alt boyutları arasında ön test verilerine göre farklılaşma olduğu anlaşılmaktadır. Ön test verilerine göre nevroitiklik ile risk alma ve yenilikçilik arasında anlamlı ilişki varken bu ilişki eğitimden sonra ortadan kalkmış, ön test verilerine göre nevroitiklik ile proaktiflik arasında anlamlı bir ilişki yokken son test verilerine göre anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre girişimcilik eğitiminin nevroitik kişilik tipine sahip bireylere proaktiflik özelliği kazandırdığını söylemek mümkündür. Nevrotiklik alt boyutu dışındaki tüm değişkenler arasındaki ilişkilerin ise Tablo 2'deki sonuçlar ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

### Hipotez Testleri

Araştırmanın bu başlığı altında kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi arasındaki ilişkinin ve bu ilişki üzerindeki girişimcilik eğitiminin etkisinin analizi için doğrusal regresyona ait bulgular ile “ön test- son test”e ait bulgular incelenmektedir. Böylece bu bulgular ışığında araştırma hipotezleri test edilecektir.

Araştırmada hipotez testleri kapsamında kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi arasındaki ilişkinin analizinde doğrusal regresyon (çoklu regresyon) kullanılmıştır. Bağımsız değişken olarak beş-faktör kişilik tipleri ölçeğinin alt boyutları (dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk, nevroitiklik, deneyime açıklık), bağımlı değişken olarak ise bireysel girişimcilik yönelimi alt boyutları (yenilikçilik, proaktiflik, risk alma) dikkate alınmıştır.

Regresyon analizi sonucunda bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni açıklama gücü olan  $R^2$  değerinin %23 ile %25 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Elde edilen oran beş-faktör kişilik tipinin bireysel girişimcilik yönelimini açıklamada yeterli olduğunu göstermektedir. Ayrıca modelde herhangi bir çoklu bağlantı probleminin olup olmadığını belirlemek için VIF değerlerine bakılmış ve değişkenlere ilişkin VIF değerlerinin 1,069 ile 1,393 arasında değiştiği (5'ten küçük olması gerekmektedir) hesaplanmış ve modelin doğruluğu kanıtlanmıştır.

Beş-faktör kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi alt boyutları arasındaki ilişkinin tespiti için yapılan regresyon analizi sonucunda araştırmadaki birinci hipotezin ilk alt hipotezinde yer alan dışadönüklük ( $\beta=0,237$ ,  $p=0,001$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre " $H_{1a1}$ : Kişilik tiplerinin dışa dönüklük alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır." hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonucunda dışadönüklük ( $\beta=0,186$ ,  $p=0,009$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre " $H_{1a2}$ : Kişilik tiplerinin dışa dönüklük alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır." hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonucunda dışadönüklük ( $\beta=0,301$ ,  $p=0,000$ ) ile risk alma alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre " $H_{1a3}$ : Kişilik tiplerinin dışa dönüklük alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır." hipotezi kabul edilmiştir.

Analiz sonucunda uyumluluk ( $\beta=0,071$ ,  $p=0,300$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuca göre " $H_{1b1}$ : Kişilik tiplerinin uyumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır." hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda uyumluluk ( $\beta=0,223$ ,  $p=0,001$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre " $H_{1b2}$ : Kişilik tiplerinin uyumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır." hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonucunda uyumluluk ( $\beta=0,040$ ,  $p=0,565$ ) ile risk alma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuca göre " $H_{1b3}$ : Kişilik tiplerinin uyumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır." hipotezi reddedilmiştir.

Analiz sonucunda sorumluluk ( $\beta=0,230$ ,  $p=0,002$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca

göre “**H<sub>1c1</sub>**: Kişilik tiplerinin sorumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonucunda sorumluluk ( $\beta=0,197$   $p=0,009$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre “**H<sub>1c2</sub>**: Kişilik tiplerinin sorumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonucunda sorumluluk ( $\beta=0,278$ ,  $p=0,000$ ) ile risk alma alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre “**H<sub>1c3</sub>**: Kişilik tiplerinin sorumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi kabul edilmiştir.

Analiz sonucunda nevroitiklik ( $\beta=-0,061$ ,  $p=0,343$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuca göre “**H<sub>1d1</sub>**: Kişilik tiplerinin nevroitiklik alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda nevroitiklik ( $\beta=0,000$   $p=0,994$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuca göre “**H<sub>1d2</sub>**: Kişilik tiplerinin nevroitiklik alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda nevroitiklik ( $\beta=-0,037$ ,  $p=0,570$ ) ile risk alma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuca göre “**H<sub>1d3</sub>**: Kişilik tiplerinin nevroitiklik alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi reddedilmiştir.

Analiz sonucunda deneyime açıklık ( $\beta=0,205$ ,  $p=0,002$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre “**H<sub>1e1</sub>**: Kişilik tiplerinin deneyime açıklık alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonucunda deneyime açıklık ( $\beta=0,179$   $p=0,007$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre “**H<sub>1e2</sub>**: Kişilik tiplerinin deneyime açıklık alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonucunda deneyime açıklık ( $\beta=0,055$ ,  $p=0,402$ ) ile risk alma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuca göre “**H<sub>1e3</sub>**: Kişilik tiplerinin deneyime açıklık alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi reddedilmiştir. Regresyon analizi sonucunda elde edilen  $R^2$ ,  $\beta$ ,  $t$  ve  $p$  değerleri ile hipotez test sonuçları Tablo 4’te toplu olarak gösterilmektedir.

**Tablo 4.** Girişimcilik Eğitiminden Önce Beş Faktör Kişilik Tipleri ile Bireysel Girişimcilik Yönelimi Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Ait Regresyon Analizi ve Hipotez Test Sonuçları

Hipotezler	$R^2$	$\beta$	$t$	$p$	Hipotez Sonucu
------------	-------	---------	-----	-----	----------------

H <sub>1a1</sub> : Dışadönüklük → Yenilikçilik	0,253	,237	3,424	,001**	Kabul
H <sub>1a2</sub> : Dışadönüklük → Proaktiflik	0,236	,186	2,657	,009**	Kabul
H <sub>1a3</sub> : Dışadönüklük → Risk Alma	0,246	,301	4,331	,000**	Kabul
H <sub>1b1</sub> : Uyumluluk → Yenilikçilik	0,253	,071	1,039	,300	Ret
H <sub>1b2</sub> : Uyumluluk → Proaktiflik	0,236	,223	3,222	,001**	Kabul
H <sub>1b3</sub> : Uyumluluk → Risk Alma	0,246	,040	,577	,565	Ret
H <sub>1e1</sub> : Sorumluluk → Yenilikçilik	0,253	,230	3,134	,002**	Kabul
H <sub>1e2</sub> : Sorumluluk → Proaktiflik	0,236	,197	2,649	,009**	Kabul
H <sub>1e3</sub> : Sorumluluk → Risk Alma	0,246	,278	3,767	,000**	Kabul
H <sub>1d1</sub> : Nevrotiklik → Yenilikçilik	0,253	-,061	-,951	,343	Ret
H <sub>1d2</sub> : Nevrotiklik → Proaktiflik	0,236	,000	-,008	,994	Ret
H <sub>1d3</sub> : Nevrotiklik → Risk Alma	0,246	-,037	-,569	,570	Ret
H <sub>1e1</sub> : Deneyime Açıklık → Yenilikçilik	0,253	,205	3,149	,002**	Kabul
H <sub>1e2</sub> : Deneyime Açıklık → Proaktiflik	0,236	,179	2,713	,007**	Kabul
H <sub>1e3</sub> : Deneyime Açıklık → Risk Alma	0,246	,055	,841	,402	Ret
N=194, *p<0,05, **p<0,01					

Tablo 4’te yer alan sonuçlar incelendiğinde uyumluluk kişilik tipi ile yenilikçilik ve risk alma davranışlarını test eden **H<sub>1b1</sub>** ve **H<sub>1b3</sub>** hipotezleri, nevrotiklik kişilik tipinin tüm girişimcilik alt boyutları ile ilişkisini test eden **H<sub>1d1</sub>**, **H<sub>1d2</sub>** ve **H<sub>1d3</sub>** hipotezleri ile deneyime açıklık kişilik tipi ile risk alma davranışını test eden **H<sub>1e3</sub>** hipotezlerinin reddedildiği diğer tüm hipotezlerin ise kabul edildiği görülmektedir. Buna göre “*H<sub>1</sub>: Kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi arasında anlamlı bir ilişki vardır*” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Beş-faktör kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi alt boyutları arasındaki ilişki üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisinin tespiti için, eğitimden sonra aynı katılımcılara aynı anket formu son test olarak tekrar uygulanmıştır. Son test olarak uygulanan aynı anket formundan elde edilen verilere yeniden regresyon analizi yapılmış ve analiz sonucunda elde edilen R<sup>2</sup>, β, t ve p değerleri Tablo 5’te toplu olarak gösterilmiştir.

**Tablo 5.** Girişimcilik Eğitiminden Sonra Beş Faktör Kişilik Tipleri ile Bireysel Girişimcilik Yönelimi Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Ait Regresyon Analizi Sonuçları

Hipotezlere İlişkin Değişkenler	R <sup>2</sup>	β	t	p
H <sub>2a1</sub> : Dışadönüklük → Yenilikçilik	0,335	,250	3,956	,000**
H <sub>2a2</sub> : Dışadönüklük → Proaktiflik	0,309	,072	1,122	,263
H <sub>2a3</sub> : Dışadönüklük → Risk Alma	0,221	,161	2,358	,019*
H <sub>2b1</sub> : Uyumluluk → Yenilikçilik	0,335	,117	1,792	,075
H <sub>2b2</sub> : Uyumluluk → Proaktiflik	0,309	,173	2,609	,010*
H <sub>2b3</sub> : Uyumluluk → Risk Alma	0,221	,011	,157	,875
H <sub>2e1</sub> : Sorumluluk → Yenilikçilik	0,335	,196	2,904	,004**
H <sub>2e2</sub> : Sorumluluk → Proaktiflik	0,309	,277	4,012	,000**
H <sub>2e3</sub> : Sorumluluk → Risk Alma	0,221	,173	2,362	,019*
H <sub>2d1</sub> : Nevrotiklik → Yenilikçilik	0,335	,079	1,308	,193
H <sub>2d2</sub> : Nevrotiklik → Proaktiflik	0,309	-,048	-,785	,433
H <sub>2d3</sub> : Nevrotiklik → Risk Alma	0,221	,020	,312	,756
H <sub>2e1</sub> : Deneyime Açıklık → Yenilikçilik	0,335	,326	5,176	,000**
H <sub>2e2</sub> : Deneyime Açıklık → Proaktiflik	0,309	,272	4,229	,000**
H <sub>2e3</sub> : Deneyime Açıklık → Risk Alma	0,221	,335	4,909	,000**

Tablo 5 incelendiğinde tekrarlanan regresyon analizi sonucunda dışadönüklük ( $\beta=0,250$ ,  $p=0,000$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2a1</sub>**: Kişilik tiplerinin dışa dönüklük alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda dışadönüklük ( $\beta=0,072$ ,  $p=0,263$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Bu farklılık nedeniyle “**H<sub>2a2</sub>**: Kişilik tiplerinin dışa dönüklük alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonucunda dışadönüklük ( $\beta=0,161$ ,  $p=0,019$ ) ile risk alma alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2a3</sub>**: Kişilik tiplerinin dışa dönüklük alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir.

Analiz sonucunda uyumluluk ( $\beta=0,117$ ,  $p=0,075$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2b1</sub>**: Kişilik tiplerinin uyumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda uyumluluk ( $\beta=0,173$   $p=0,010$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2b2</sub>**: Kişilik tiplerinin uyumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda uyumluluk ( $\beta=0,011$ ,  $p=0,875$ ) ile risk alma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2b3</sub>**: Kişilik tiplerinin uyumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir.

Analiz sonucunda sorumluluk ( $\beta=0,196$ ,  $p=0,004$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2c1</sub>**: Kişilik tiplerinin sorumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda sorumluluk ( $\beta=0,277$   $p=0,000$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile

son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2e2</sub>**: Kişilik tiplerinin sorumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda sorumluluk ( $\beta=0,173$ ,  $p=0,019$ ) ile risk alma alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2e3</sub>**: Kişilik tiplerinin sorumluluk alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir.

Analiz sonucunda nevroitiklik ( $\beta=0,079$ ,  $p=0,193$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2a1</sub>**: Kişilik tiplerinin nevroitiklik alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda nevroitiklik ( $\beta=-0,048$ ,  $p=0,433$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2a2</sub>**: Kişilik tiplerinin nevroitiklik alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda nevroitiklik ( $\beta=0,020$ ,  $p=0,756$ ) ile risk alma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2a3</sub>**: Kişilik tiplerinin nevroitiklik alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir.

Analiz sonucunda deneyime açıklık ( $\beta=0,326$ ,  $p=0,000$ ) ile yenilikçilik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2e1</sub>**: Kişilik tiplerinin deneyime açıklık alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin yenilikçilik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda deneyime açıklık ( $\beta=0,272$ ,  $p=0,000$ ) ile proaktiflik alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediğinden “**H<sub>2e2</sub>**: Kişilik tiplerinin deneyime açıklık alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin proaktiflik alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Analiz sonucunda deneyime açıklık ( $\beta=0,335$ ,  $p=0,000$ ) ile risk alma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu değişkenlerle ilgili ön test sonucu ile son test sonucu arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Bu farklılık nedeniyle “**H<sub>2e3</sub>**: Kişilik tiplerinin deneyime açıklık alt boyutu ile bireysel girişimcilik yöneliminin risk alma alt boyutu ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5'te yer alan son test regresyon analizi sonuçları ile Tablo 4'te yer alan ilk test regresyon analizi sonuçları karşılaştırıldığında girişimcilik eğitiminin sadece dışadönüklük-proaktiflik ile deneyime açıklık-risk alma değişkenleri arasındaki ilişkiyi etkilediği görülmektedir. Buna göre girişimcilik eğitiminin sözü edilen değişkenler arası ilişkiler dışında bir etkisi ortaya çıkmadığından “*H<sub>2</sub>: Kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır*” hipotezinin büyük oranda reddedildiği söylenebilir. Regresyon analizleri sonucunda elde edilen veriler ile “ön test - son test” sonuçlarının farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin karşılaştırma ve hipotez test sonuçları Tablo 6'da gösterilmektedir.

**Tablo 6.** Kişilik Tipleri ile Bireysel Girişimcilik Yönelimi İlişkisi Üzerinde Girişimcilik Eğitiminin Etkisinin Tespitine İlişkin “Ön test - Son test” Değerleri ve Hipotez Sonuçları

Hipotez	Değişkenler	$\beta$	t	P	Hipotez Sonucu
H <sub>2a1</sub>	Dışadönüklük → Yenilikçilik (ÖN)	,237	3,424	,001**	Ret
	Dışadönüklük → Yenilikçilik (SON)	,250	3,956	,000**	
H <sub>2a2</sub>	Dışadönüklük → Proaktiflik (ÖN)	,186	2,657	,009**	Kabul
	Dışadönüklük → Proaktiflik (SON)	,072	1,122	,263	
H <sub>2a3</sub>	Dışadönüklük → Risk Alma (ÖN)	,301	4,331	,000**	Ret
	Dışadönüklük → Risk Alma (SON)	,161	2,358	,019*	
H <sub>2b1</sub>	Uyumluluk → Yenilikçilik (ÖN)	,071	1,039	,300	Ret
	Uyumluluk → Yenilikçilik (SON)	,117	1,792	,075	
H <sub>2b2</sub>	Uyumluluk → Proaktiflik (ÖN)	,223	3,222	,001**	Ret
	Uyumluluk → Proaktiflik (SON)	,173	2,609	,010*	
H <sub>2b3</sub>	Uyumluluk → Risk Alma (ÖN)	,040	,577	,565	Ret
	Uyumluluk → Risk Alma (SON)	,011	,157	,875	
H <sub>2c1</sub>	Sorumluluk → Yenilikçilik (ÖN)	,230	3,134	,002**	Ret
	Sorumluluk → Yenilikçilik (SON)	,196	2,904	,004**	
H <sub>2c2</sub>	Sorumluluk → Proaktiflik (ÖN)	,197	2,649	,009**	Ret
	Sorumluluk → Proaktiflik (SON)	,277	4,012	,000**	
H <sub>2c3</sub>	Sorumluluk → Risk Alma (ÖN)	,278	3,767	,000**	Ret
	Sorumluluk → Risk Alma (SON)	,173	2,362	,019*	
H <sub>2d1</sub>	Nevrotiklik → Yenilikçilik (ÖN)	-,061	-,951	,343	Ret
	Nevrotiklik → Yenilikçilik (SON)	,079	1,308	,193	
H <sub>2d2</sub>	Nevrotiklik → Proaktiflik (ÖN)	,000	-,008	,994	Ret
	Nevrotiklik → Proaktiflik (SON)	-,048	-,785	,433	
H <sub>2d3</sub>	Nevrotiklik → Risk Alma (ÖN)	-,037	-,569	,570	Ret
	Nevrotiklik → Risk Alma (SON)	,020	,312	,756	



H <sub>2e1</sub>	Deneyime Açıklık → Yenilikçilik (ÖN)	,205	3,149	,002**	Ret
	Deneyime Açıklık → Yenilikçilik (SON)	,326	5,176	,000**	
H <sub>2e2</sub>	Deneyime Açıklık → Proaktiflik (ÖN)	,179	2,713	,007**	Ret
	Deneyime Açıklık → Proaktiflik (SON)	,272	4,229	,000**	
H <sub>2e3</sub>	Deneyime Açıklık → Risk Alma (ÖN)	,055	,841	,402	Kabul
	Deneyime Açıklık → Risk Alma (SON)	,335	4,909	,000**	
N=194, *p<0,05, **p<0,01					

Tablo 6 incelendiğinde dışadönüklük ve proaktiflik değişkenleri ile deneyime açıklık ve risk alma değişkenlerinin girişimcilik eğitiminden etkilendiği ve ön test - son test sonuçlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Ancak bunun dışındaki tüm alt boyutlar arasındaki ilişki üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisine ilişkin “ön test - son test” sonuçlarında anlamlı bir şekilde farklılaşma olmadığı görülmektedir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Girişimcilik hem şirketler hem de ülke ekonomileri açısından doğrudan ve dolaylı pek çok olumlu etkisi olan önemli bir olgudur. Bu nedenle girişimciliğin desteklenmesi ve artırılması gerektiği konusunda geniş bir fikir birliği mevcuttur. Bu çabaların başında ise girişimciliğin temelini oluşturan girişimci bireylere odaklanmak gelmektedir. Bireylerin hangi kişilik özelliklerinin girişimciliği desteklediğini belirlemek bu açıdan önem arz etmektedir. Ayrıca girişimcilik ile ilgili verilen eğitimlerin bireylerin girişimcilik yönelimleri üzerinde ne derece etkili olabileceğini araştırmak da bu süreci anlamaya katkı sağlayacaktır.

Bu nedenle bu araştırmada hem katılımcıların sahip oldukları kişilik özellikleriyle bireysel girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişki araştırılmış hem de katılımcıların aldıkları girişimcilik eğitiminin bu ilişkide ne derece etkili olduğu birlikte test edilmiştir. Bu kapsamda 194 üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır. İlk olarak yarıyıl başında öğrencilerin kişilik tipleri ile girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişki ön test olarak ve ardından yarıyıl sonunda girişimcilik dersini almış aynı öğrenci grubuna yine aynı anket formu son test olarak uygulanmış ve sonuçlar karşılaştırılarak öğrencilerin aldıkları girişimcilik eğitiminin etkisi test edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda ilk olarak katılımcılar arasında en yaygın olarak görülen kişilik tipinin sırası ile sorumluluk (3,94) ve uyumluluk (3,82) olduğu tespit edilmiştir. Bitlisli vd., (2013); Öz ve Yavuz (2017) tarafından yapılan araştırmalardaki bulgular ile uyumludur. Katılımcıların yanıtlarına göre en düşük oranda görülen kişilik tipinin ise nevroz (3,06) olduğu tespit edilmiştir. Ünal vd., (2017); Öz ve Yavuz (2017) tarafından yapılan araştırmalardaki bulgular ile uyumludur.

Beş-faktör kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bunlar arasında en güçlü anlamlı ilişki, dışadönüklük-risk alma (0,422), sorumluluk-risk alma (0,414) ve sorumluluk-

yenilikçilik (0,393) alt boyutları arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde görülmüştür. En zayıf anlamlı ilişki ise nevrotik kişilik tipi ile risk alma (0,154) ve yenilikçilik (0,169) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde görülmüştür. Bir istisna olarak sadece nevrotiklik kişilik tipi ile proaktiflik alt boyutu arasında herhangi bir anlamlı ilişki tespit edilememiştir.  $H_1$  hipotezine ilişkin doğrusal regresyon analiz sonuçları incelendiğinde uyumluluk kişilik tipi ile yenilikçilik ve risk alma davranışlarını test eden  $H_{1b1}$  ve  $H_{1b3}$  hipotezleri, nevrotiklik kişilik tipinin tüm girişimcilik alt boyutları ile ilişkisini test eden  $H_{1d1}$ ,  $H_{1d2}$  ve  $H_{1d3}$  hipotezleri ile deneyime açıklık kişilik tipi ile risk alma davranışını test eden  $H_{1e3}$  hipotezlerinin reddedildiği diğer tüm hipotezlerin ise kabul edildiği görülmektedir. Buna göre " $H_1$ : *Kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi arasında anlamlı bir ilişki vardır*" hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Gökteş ve Kazaferoğlu (2018) tarafından yapılan araştırmada ise tüm kişilik alt boyutlarıyla girişimcilik arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ancak en düşük ilişkinin nevrotiklik alt boyutu ile olduğu ileri sürülmüştür.

Katılımcıların girişimcilik eğitimi aldıktan sonra son test olarak uygulanan anket aracılığı ile elde edilen verilerin analizine göre beş-faktör kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi alt boyutları arasında en güçlü anlamlı ilişki, deneyime açıklık-yenilikçilik (0,458), sorumluluk-proaktiflik (0,447) ve deneyime açıklık-risk alma (0,418) alt boyutları arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde görülmüştür. En zayıf anlamlı ilişki ise nevrotik kişilik tipi ile proaktiflik (0,169) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde görülmüştür. Bir istisna olarak sadece nevrotiklik kişilik tipi ile risk alma ve yenilikçilik alt boyutları arasında herhangi bir anlamlı ilişki tespit edilememiştir.

Öğrencilerin girişimcilik yönelimine ilişkin alt boyutların ortalaması eğitim öncesi 3,73 iken eğitim sonrası 3,74 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç öğrencilerin orta düzeyde bir girişimcilik yönelimine sahip olduğunu göstermektedir. Hâlbuki Gümül vd. (2017); Uluyol (2013) tarafından yapılan araştırmalarda üniversite öğrencilerinin yüksek düzeyde girişimciliğe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yine bu sonuçlar girişimcilik eğitiminin girişimcilik yönelimi üzerinde neredeyse hiç etkili olmadığını göstermektedir. Buna karşın Yıldız ve Zehir (2019) tarafından yapılan araştırmada girişimcilik eğitiminden önce girişimcilik yönelimi ortalaması 3,80 iken, eğitim sonrasında bu oran 4,03'e yükselmiştir.

Araştırmada oluşturulan ikinci hipotez olan " $H_2$ : *Kişilik tipleri ile bireysel girişimcilik yönelimi ilişkisi üzerinde girişimcilik eğitiminin etkisi vardır*" hipotezi bazı alt boyutlar hariç olmak üzere reddedilmiştir. Girişimcilik eğitimi öncesi ve sonrası regresyon analiz sonuçları karşılaştırıldığında, girişimcilik eğitiminin sadece sadece dışadönüklük-proaktiflik ile deneyime açıklık-risk alma değişkenleri arasındaki ilişkiyi etkilediği görülmektedir. Bu nedenle  $H_{2a2}$  ve  $H_{2e3}$  alt hipotezleri dışındaki tüm alt hipotezler reddedilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda, girişimcilik eğitiminin girişimcilik niyeti, girişimcilik düzeyi, girişimcilik eğilimi gibi değişkenler üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisinin olduğunu savunan von Graevenitz vd. (2010); Uygun ve Güner (2016); Lorcu ve Erduran (2016); Soylu vd.

(2015) tarafından yapılan araştırmaların sonuçları ile çelişmektedir. Ancak araştırmamızın sonuçları, Uluyol (2013) tarafından yapılan ve girişimcilik eğitimi almış ve almamış üniversite öğrencileri arasında girişimcilik yönelimi bakımından anlamlı bir farklılığın olmadığı tespiti ile uyumludur.

Özetle bu araştırmada öğrencilerin bireysel girişimcilik yönelimlerinin nevrotik kişilik özelliği dışındaki tüm alt boyutlar ile anlamlı bir ilişki gösterdiğini söylemek mümkündür. Öğrencilerin orta düzeyde girişimcilik yönelimine sahip olduğu bulunmuştur. Ancak “ön test ve son test” sonuçları karşılaştırıldığında öğrencilerin bir yarıyı boyunca aldıkları girişimcilik eğitiminin onların girişimcilik yönelim düzeylerini değiştirmede, kişilik tipleri ile girişimcilik yönelimi ilişkisini etkilemediği söylenebilir. Bu sonuca göre araştırmanın yürütüldüğü akademik birimde sözel/teorik olarak verilen girişimcilik eğitiminin nitelik açısından istenilen seviyede olmadığı söylenebilir. Bu durumda girişimcilik eğitimi geliştirecek tedbirlere ağırlık verilmelidir. Bu kapsamda girişimcilik eğitimi ile ilgili olarak akademik birimlere aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Girişimcilik ders içeriğini tasarlarırken, öğrencilerin girişimcilik yeteneklerini geliştirmeye yönelik olarak hazırlanmasına dikkat edilmelidir.
- Girişimcilik eğitimi süresince öğrencilerin girişimcilik niyetlerini ve isteklerini artıracak uygulamalara yer verilmelidir.
- Eğitimlerin sadece teorik içerikli değil uygulamalı/iş planı odaklı girişimcilik faaliyetlerini içerecek şekilde tasarlanmasına önem verilmelidir. Bu kapsamda KOSGEB tarafından düzenlenen uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin içerikleri eğitim kurumlarına uygun hale getirilmeli ve ilgili paydaşlarla koordinasyon sağlanmalıdır.
- Girişimcilikte grup eğitimlerinin yanında bireysel odaklı eğitimler de düzenlenmeli ve eğitim içeriklerinde yaşanmış gerçek olay, sorun, durum, fırsat ya da çözüm önerilerine ve unsurlarına daha fazla yer verilmelidir.
- Girişimcilik motivasyonu yüksek ve kendisini girişimciliğe adanmış bireylere yönelik farklılaştırılmış eğitim alternatifleri oluşturulmalıdır.
- Girişimcilikle ilgili başarıyı kısıtlı hafta sayısı ve nota indirgeyen bir bakış açısından ziyade proje ve çıktı odaklı ölçme ve değerlendirmeye önem verilmelidir.
- Girişimcilikle ilgili rol model olabilecek girişimci kişilerin eğitim süreçlerine dahil edilmesi sağlanmalıdır.
- Üniversitelerde yer alan tüm programlara/bölgelere aynı içerikte ve tek tip girişimcilik müfredatı yerine çeşitlendirilmiş ve program bazlı içeriklerin hazırlanmasına odaklanılmalıdır.
- Girişimcilik eğitimine olan ilginin ve farkındalığın artırılabilmesi için gerçek girişimcilerin katıldığı konferans, seminer ve toplantılar arttırılmalıdır.

Girişimcilik eğitimi ile ilgili olarak bahsedilen önerilerin hayata geçirilmesinin girişimcilik eğitiminin niteliğini arttıracığı buna bağlı olarak da öğrencilerin mezuniyet sonrasındaki girişimcilik faaliyetlerinin daha verimli olacağı

düşünülmektedir. Ancak bu araştırmanın sadece bir akademik birimde ve meslek yüksekokulu öğrencileri ile yürütülmesi araştırma sonuçları açısından en önemli kısıtlılıktır. Bu yüzden sonuçların farklı birimlerde farklı seviyedeki öğrencilerde farklı olabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca araştırmanın kesitsel nitelikte olması nedeniyle katılımcı öğrencilerin kişilik tipleri ve girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişki ve aldıkları girişimcilik dersinin bu değişkenler üzerindeki etkisi yalnızca verilerin toplandığı yarıyıl ile sınırlı olduğu da belirtilmelidir.

**Yazar Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı:** Yazarlar çalışmaya eşit katkı vermiştir ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

### KAYNAKÇA

Ahmetoğlu, G., Leutner, F. & Chamorro-Premuzic, T. (2011). EQ-nomics: Understanding the relationship between individual differences in trait emotional intelligence and entrepreneurship. *Personality and Individual Differences*, 51, 1028-1033.

Ahmetoğulları, K. & Güneş, M. (2017). Öğrencilerin kişilik özelliklerinin mesleğin geleceğine bakış açılarına etkisi: Hilvan MYO örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (21), 24-39.

Akın, B. H. & Demirel, Y. (2015). Entrepreneurship education and perception change: The preliminary outcomes of compulsory entrepreneurship course experience in Turkey. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 34, 15-26.

Akkuş, Y., Akdoğan, Ç. & Akyol, A. (2018). Kişilik özellikleri ve girişimci kişilik boyutlarının girişimcilik niyeti üzerindeki etkileri: Trakya örneği. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 171-174.

Alpar, R. (2014). *Spor sağlık ve eğitim bilimlerinden örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik güvenirlik*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Arslan, K. (2002). Üniversiteli gençlerde mesleki tercihler ve girişimcilik eğilimleri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6, 1-11.

Bacanlı, H., İlhan, T. & Aslan, S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 261-279.

Berings, D., Fruyt F. D. & Bouwen, R. (2004). Work values and personality traits as predictors of enterprising and social vocational interests. *Personality and Individual Differences*, 36, 349-364.

Bitlisli, F., Dinç, M., Çetinceli, E. & Kaygısız, Ü. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ile akademik güdülenme ilişkisi: Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 459-480.

Bolton, D. L. & Lane, M. D. (2012). Individual entrepreneurial orientation: Development of a measurement instrument. *Education+Training, 54* (2/3), 219-233.

Bonnett, C. & Furnham, A. (1991). Who wants to be an entrepreneur? A study of adolescents interested in a young enterprise scheme. *Journal of Economic Psychology, 12* (3), 465-478.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (Çev. Deniz, İ. & Sarıoğlu, E.). İstanbul: Kaktüs Yayınları.

Büyükyılmaz, O., Karakaya, A. & Yıldırım, C. (2015). Girişimcilik eğitimi alan bireylerin demografik özellikleri açısından girişimcilik eğilimleri arasındaki farklar. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 10* (2), 105-125.

Caird, S. (1992). Problems with the identification of enterprise competencies and the implications for assessment and development. *Management Education and Development, 23* (1), 6-17.

Caprara, G., Vecchione, M., Barbaranelli, C. & Alessandri, G. (2012). Emotional stability and affective self-regulatory efficacy beliefs: Proofs of integration between trait theory and social cognitive theory. *European Journal of Personality, (27)*, 145-154.

Carver, C. S. & Scheier, M. F. (2000). *Perspective on personality*. Boston: Allyn & Bacon.

Chamorro-Premuzic, T. (2014). *Kişilik ve bireysel farklılıklar*. (Çev. Bıçakçı, B.). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları.

Chen, Y-F. & Lai, M-C. (2010). Factors influencing the entrepreneurial attitude of Taiwanese tertiary-level, business students. *Social Behavior and Personality, 38* (1), 1-12.

Costa, P. T. & McCrae, R. R. (2008). The revised NEO personality inventory (NEO-PI-R). Boyle, G. J., Matthews, G. & Saklofske, D. H. (Der.), *The SAGE handbook of personality theory and assessment. Personality measurement and testing* içinde (ss. 179–198). London: Sage Publications.

Cüceloğlu, D. (2015). *İnsan ve davranış*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çetin, F. & Varoğlu, A. K. (2009). Özellikler bağlamında girişimcinin beş faktör kişilik örüntüsü. *Savunma Bilimleri Dergisi, 8* (2), 51-66.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Derindağ, Ö. F. (2018). Girişimcilik başarısını etkileyen unsurlar: Kişilik özellikleri bağlamında bir analiz. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives, 6* (3), 1-12.

Doğan, E. (2015). The effect of entrepreneurship education on entrepreneurial intentions of university students in Turkey. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 23, 79-93.

Ercan, S. & Yıldırım, C. (2021). Bireysel girişimcilik yönelimi ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 16 (1), 91-105.

Frese, M. & Fay, D. (2001). Personal initiative (PI): A concept for work in the 21st century. *Research in Organizational Behavior*, (23), 133-188.

Gatewood, E. J., Shaver, K. G. & Gartner, W. B. (1995). A longitudinal study of cognitive factors influencing start-up behaviors and success at venture creation. *Journal of Business Venturing*, 10, 371-391.

Göktaş, P. & Kazaferoğlu, E. (2018) Kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimi arasındaki ilişki: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 39-63.

Guerrero, M., Rialp, J. & Urbano, D. (2008). The impact of desirability and feasibility on entrepreneurial intentions: A structural equation model. *International Entrepreneurship Management Journal*, 4 (1), 35-50.

Gupta, V. K., Niranjana, S., Goktan, B. A. & Eriskon, J. (2016). Individual entrepreneurial orientation role in shaping reactions to new technologies. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 12, 935-961.

Gümül, F., Çalık, A. & Kurt, H. (2017). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini incelemeye yönelik bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 91-107.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hisrich, R. D. & Peters, M. P. (2002). *Entrepreneurship*. USA: Mc Graw-Hill Irwin.

Horzum, M. B., Ayas, T. & Padır, M. A. (2017). Beş faktör kişilik ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Sakarya University Journal of Education*, 7 (2), 398-408.

Iyer, C. G. (2016). Impact of entrepreneur on the sectoral system of innovation: Case study of the Indian crude oil refining industry. *Technological Forecasting and Social Change*, 102 (January), 102-111.

İpçioğlu, İ. & Taşer, A. (2009). İşletme bölümlerinde verilen eğitimin girişimci aday öğrenciler üzerindeki etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (10), 13-25.

Kaleli, B. & Yalçın, B. (2021). Analysis of five factor personality traits and work values within the scope of generations theory. *Hitit University Journal of Social Sciences*, 14 (1), 87-109.

Karasar, N. (2000). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Keleş, H. N., Özkan, T. K., Doğaner, M. & Altunoğlu, A. (2015). Önlisans öğrencilerinin girişimcilik düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 5 (9), 107-118.

Koe, W-L. (2016). The relationship between individual entrepreneurial orientation (IEO) and entrepreneurial intention. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 6 (13), 1-11.

Lorcu, F. & Erduran, G. Y. (2016). Soul of entrepreneurship, entrepreneurship education?. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (3), 1030-1041.

Lumpkin, G. T. & Dess, G. G. (1996). Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. *The Academy of Management Review*, 21 (1), 135-172.

Lumpkin, G. T. & Dess, G. G. (2001). Linking two dimensions of entrepreneurial orientation to firm performance: The moderating role of the environment and industry life cycle. *Journal of Business Venturing*, 16 (5), 429-451.

McClelland, D. C. (1987). Characteristics of successful entrepreneurs. *Journal of Creative Behavior*, 21 (3), 219-233.

McClelland, D. C. & Burnham, D. H. (1995). Power is the great motivator. *Harvard Business Review*, (1), 127-139.

Mount, M. K., Barrick, M. R., Scullen, S. M. & Rounds, J. (2005). Higher-order dimensions of the big five personality traits and the big six vocational interest types. *Personnel Psychology*, (58), 447-478.

Mueller, S. & Thomas, A. S. (2001). Culture and entrepreneurial potential: A nine country study of locus of control and innovativeness. *Journal of Business Venturing*, (16), 51-75.

Murugesan, R. & Jayavelu, R. (2017). The influence of big five personality traits and self-efficacy on entrepreneurial intention: The role of gender. *Journal Of Entrepreneurship and Innovation in Emerging Economies*, 3 (1), 41-61.

Odabaşı, Y. (2005). Değişimin ve dönüşümün aracı olarak girişimci üniversite. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1 (1), 87-104.

Ören, K. & Biçkes, M. (2011). Kişilik özelliklerinin girişimcilik potansiyeli üzerindeki etkileri: Nevşehir'deki yüksek öğrenim öğrencileri üzerinde yapılan bir

araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (3), 67-86.

Öz, Y. & Yavuz, H. (2017). Muhasebe mesleğine yönelimde kişiliğin önemi: Meslek yüksekokulu öğrencileri üzerinde bir uygulama. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1 (1), 36-53.

Özdemir, A., Özgüner, M. & Alkış, H. (2018). Üniversitelerde verilen girişimcilik eğitimi girişimci kişilik özelliklerini nasıl etkiler? Deneysel bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 21 (2), 430-447.

Özdemir, P. (2016). Girişimcilik eğitimi ve üniversitelerimiz. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 11 (1), 224-240.

Patır, S. & Karahan, M. (2010). Girişimcilik eğitimi ve üniversite öğrencilerinin girişimcilik profillerinin belirlenmesine yönelik bir alan araştırması. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 27-44.

Pazarcık, Y. (2016). Üniversitelerimiz girişimci yetiştirebiliyor mu?: Üniversite öğrencilerinin girişimcilik algısını/eğilimini/özelliklerini ölçen araştırmaların sonuçsal bir değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17 (37), 140-169.

Rammstedt, B. & John, O. P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the big five inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*, 41 (1), 203-212.

Rençber, M. (2019). *Lisans ve ön lisans öğrencilerinin girişimcilik eğilimi ve etik değerlere bakış açısı: Trakya üniversitesi örneği*. (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Robbins, S. P. & Judge, T. A. (2019). *Örgütsel davranış*. (Çev. Erdem, İ.). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Schumpeter, J. (1935). *Theory of economic development*. Munich, Leipzig: Von Duncker and Humblot.

Shook, C. L., Priem, R. L. & McGee, J. E. (2003). Venture creation and the enterprising individual: A review and synthesis. *Journal of Management*, 29 (3), 379-399.

Somer, O. (1998). Türkçe’de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13 (42), 17-32.

Soylu, A. & Kepenek, Y. (2008). *Meslek yüksekokulu öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri ve aldıkları eğitimin girişimciliğe olan katkılarının belirlenmesi: PAU Honaz Meslek Yüksekokulu örneği*. İkinci Uluslararası Girişimcilik Kongresi Bildirisi (ss. 459-471), Bişkek.



Soylu, A., Şenel, D., Kalfa, V. R. & Kocaalan, M. L. (2015). Girişimcilik eğitimlerinin öğrencilerin girişimcilik eğilimlerine olan etkilerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Pamukkale Üniversitesi Honaz Meslek Yüksekokulu örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7 (3), 311-335.

Tağraf, H. & Halis, M. (2008). Üniversitelerdeki girişimcilik eğitiminin “Girişimsel Öz Yetkinlik” algısı üzerindeki etkisi: Bir araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 3 (2), 91-111.

Tatar, A., Bildik, T., Saltukoğlu, G. & Dinçel, M. G. (2014). Klinik olmayan örneklerden beş faktör kişilik envanteri belirti tarama amaçlı kullanılabilir mi? Ön çalışma. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4 (Güz), 181-199.

Tatlılıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramı'na göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7 (XVII), 939-971.

TDK. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 11.11.2022).

Tepe Küçükoğlu, M., Baynazoğlu, M. E. & Berber, Ş. (2020). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin kariyer ve girişimcilik yönelimleri. *Yönetim ve Ekonomi*, 27 (1), 91-108.

Uluyol, O. (2013). Öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin belirlenmesi: Gölbaşı Meslek Yüksekokulu örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (15), 349-372.

Uygun, M. & Güner, E. (2016). Girişimcilik eğiliminin gelişiminde girişimcilik eğitiminin rolü. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (5), 37-57.

Uygun, M., Mete, S. & Güner, E. (2012). Genç girişimci adayların girişimcilik eğilimi ve girişimcilik özellikleri arasındaki ilişkiler. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4 (2), 145-156.

Ünalın, D., Baştürk, M., Somunoğlu İkinci, S. & Aydın, A. (2017). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyal ağ sitesi alışkanlıklarının kişilik özellikleri ile ilişkisi. *Ankara Sağlık Hizmetler Dergisi*, 16 (2), 21-31.

von Graevenitz, G., Harhoff, D. & Weber, R. (2010). The effects of entrepreneurship education. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 76 (1), 90-112.

Waraich, S. B. (2012). Management education and entrepreneurship. *AIMA Journal of Management and Research*, 6 (4), 212-230.

Waraich, S. B. & Sharma, R. (2012). Management education and entrepreneurship. *Journal of Management and Research*, 6 (4/4), 1-16.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

Yelkikalan, N., Akatay, A., Yıldırım, H. M., Karadeniz, Y., Köse, C., Koncagül, O. & Özer, E. (2010). Dünya ve Türkiye üniversitelerinde girişimcilik eğitimi: Karşılaştırmalı bir analiz. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (19), 51-59.

Yıldız, H. & Zehir, C. (2019). Uygulamalı girişimcilik eğitiminin girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisi: Mühendis adayları üzerinde bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 26 (2), 453-476.

Yılmaz, A. S. (2014). Bir sosyal değişim ajanı olarak girişimcilik eğitimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6 (1), 297-310.

Yüksel, H., Cevher, E. & Yüksel, M. (2015). Öğrencilerin girişimci kişilik özellikleri ile girişimcilik eğilimleri üzerine bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 143-156.

Zopiatis, A. & Constanti, P. (2012). Extraversion, openness, and conscientiousness the route to transformational leadership in the hotel industry. *Leadership & Organization Development Journal*, 33 (1), 86-104.